

др Раде Кисић

Педагошко-катихетски институт

Београд

Римокатоличка и Евангелистичка Црква – сличности, разлике и екуменске перспективе*

Римокатоличко-евангелистички дискурс битно је утицао на развој теолошке мисли обе ове конфесије у XX веку. Реакције једне стране на теолошке постулате друге чиниле су често „лакмус папир“ за испитивање, проверу и даљу експликацију сопствене теолошке мисли. Управо ова интензивна теолошка интеракција учинила је да сви аспекти односа Римокатоличке и Евангелистичке Цркве буду предмет многих научних расправа и да неки традиционално раздвајајући ставови изнова прођу кроз критичко испитивање. Тако је једна од централних спорних сотирилошких тема делимично превазиђена документом „Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre“ потписаним 31. октобра 1999. године од стране Римокатоличке Цркве и Лутеранског светског савеза. Интензивирана теолошка размена резултирала је такође великим бројем студија, које се баве односом ове две конфесије из перспективе XX века. Једна од таквих јесте и књига др Андреаса Реслера, дугогодишњег уредника часописа *Evangelische Gemeindeblatt für Württemberg*, у којој аутор однос између ове две конфесије разматра у ширем контексту релације између евангелистичког и католичанског типа црквености. Захваљујући вишегодишњем екуменском ангажману (од 1978. године) аутор је био активно укључен у међуцрквени дијалог и због тога његово дело представља „сведочанство из прве руке“ о актуелној перцепцији односа Римокатоличке и Евангелистичке Цркве.

У првом поглављу (стр. 12–26) аутор се бави комплексним питањем великог броја хришћанских конфесија и деноминација, понављајући притом популарну тезу да никада није постојало неподељено Хришћанство тј. да је Хришћанство од самог почетка постојало као скуп различитих заједница, чији је заједнички имени-тељ вера у Тројичног Бога, који се човеку открио у Исусу Христу. Очигледне доктринарне разлике између ових заједница, у које аутор убраја и различите јеретичке и шизматичке скупине, Реслер релативизира и оправдава сматрајући да би алтернатива овом мноштву конфесија и деноминација била тоталитарна униформност, у којој би слобода самосвесног и одговорног прихватања и разумевања Речи Бо-

¹ Рецензија књиге: **Rössler, Andreas: Evangelisch – Katholisch. Grundlagen, Gemeinsamkeiten, Unterschiede** – Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus 2010. (пето издање), 173 стр., броширано 9,95 €, ISBN: 978-3-579-03347-1.

жије била ускраћена: „У сваком случају било би то управо убијање духа, када би међу Хришћанима у свему постојало само једно мишљење, само једно теолошко разумевање, само једна врста побожности, само једна богослужбена форма. Једна таква униформност могла би се само присилно остварити. Присила ипак противречи слободи, која је суштинско обележје Хришћанства“¹.

Реслером кратком историјском прегледу развоја Хришћанства као и самој аргументацији могло би се много тога приговорити, али будући да књига не представља стручно дело у ужем смислу те речи, поменућу само погрешну квалификацију несторијанства и монофизитизма као шизми (а не као јереси), односно као теолошких праваца чије учење не одступа у значајној мери од догмата саборне Цркве (стр. 22). Такође, тврдња да Христос није намеравао да утемељи религијски покрет могла би се окарактерисати као произвољна (стр. 20).

Мноштво хришћанских конфесија и деноминација аутор дели (стр. 27–38) у две главне групе: цркве саборног („католичанског“) типа – Римокатоличка, Православна, Оријенталне и Старокатолици – и цркве Јеванђелског („евангелистичког“) типа – све заједнице настале током процеса реформације. Као главна обележја католичанских цркви Реслер види епископско устројство, теорију Апостолског прејемства, седам св. Тајни и поштовање Богородице Марије, док су обележја реформисаних доктрина, слобода веровања и мишљења и могућност интерконфесионалног служења Литургије. Термине „евангелистички“ (јеванђелски) и „католичански“ (саборни) аутор такође ставља у један шири контекст и не супроставља их, већ их посматра као комплементарне. Будући да се термином „евангелистички“ означава откривењско (у Христу) утемељење учења, а термином „католичански“ саборни аспект Цркве Реслер закључује да Хришћанство мора бити и католичанско и евангелистичко, иначе прети опасност да се оно претвори у чисто приватно веровање (занемаривањем димензије саборности) или у заједницу потчињену ауторитарном систему (занемаривањем евангелистичког аспекта).

У трећем поглављу (стр. 39–55) Реслер сажето излаже основне доктрине заједничке католичанским и евангелистичким Црквама: Библију и на њој засноване догмате, Предање првих Васељенских сабора, делове теолошке традиције и поједине богослужбене елементе. На примеру заједничког документа Римокатоличке и евангелистичке Цркве „Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre“ аутор разматра сотириологију ових Цркви, истичући сличност њихових сотириолошких концепција (човек бива спасен искључиво Благодаћу Божијом – *sola gratia*) и поред очигледних разлика у поимању дејства и задобијања Благодати.

У петом поглављу (стр. 70–97) аутор се бави, по мом мишљењу, кључном разликом између католичанских и евангелистичких цркви: питањем извора Хришћанске вере и аутентичног разумевања тог извора. Све цркве наике признају апсолутни ауторитет Речи Божије и неопходност надахнућа (Духом Светим) за разумевање Светог Писма, али до размимоилажења долази при разматрању питања

¹ Види Rössler, *Evangelisch – Katholisch*, 19: „Allerdings wäre es gerade geisttötend, gäbe es unter Christen in allem eine Einheitsmeinung, nur eine theologische Auffassung, nur eine Art der Frömmigkeit, nur eine Form des Gottesdienstes. Eine solche Uniformität wäre nur mit Zwang zu erreichen. Zwang widerspricht aber der Freiheit, die zum Wesen des Christentums gehört.“

обавезујућег тумачења Речи Божије. Сходно традицији у католичанским црквама право обавезујућег тумачења Светог Писма, као и право формулисања доктрине, припада јерархијским структурама тј. самој цркви. У евангелистичким црквама критеријум тумачења Речи Божије јесте појединац са својим разумом, стручношћу и искуством. Сваки члан цркве је индивидуално способан да исправно и у целисти разуме Свето Писмо. Иако се тежиште овог епистемиолошког процеса очигледно налази на појединцу (субјекту) Реслер објашњава да се до исправног (обавезујућег) тумачења у евангелистичким црквама ипак долази консензусом свих чланова цркве („интерсубјективно“) на локалном, регионалном, националном и светском нивоу (*magnus consensus*). У односу на католичанске у евангелистичким црквама јерархијске структуре немају неке посебне прерогативе у формулисању доктрине и егзегези Светог Писма.

Реслер исправно примећује да се овде ради о два делимично различита приступа теологији и Хришћанству у најширем смислу те речи. Међутим, при анализи особина ова два типа црквености он се пре свега задржава на (свом) психолошком доживљају католичанских и евангелистичких цркви. Као основну особину евангелистичког типа црквености он наводи индивидуалну тежњу за истином и слободу у субјективном схватању библијске поруке (стр. 85–91). Интересантно је његово запажање: „Истина има првенство у односу на јединство Цркве“². Значи ли ово да је у црквама католичанског типа јединство Цркве испред истине? Такође, истицање индивидуалног трагања за смислом Речи Божије као суштинског обележја евангелистичког поимања црквености може се полемички разумети. Тешко је овде отети се утиску да су ове тврдње конфесионално обојене, односно да пре свега изражавају једно пристрасно становиште евангелистичког теолога.

Психолошки приступ проблематици основних обележја црквености посебно је упадљив у разматрању основних обележја католичанског типа црквености (стр. 92–96). Овде аутор наводи субјективни осећај припадности заједници и заштићености односно сигурности у њој као тежиште католичанског приступа. Цена овог осећаја припадности јесте потчињавање традиционалним нормама и институционално-јерархијском апарату католичанских цркви, који прописује доктрину и етичке норме. Ово потчињавање институцији цркве и одбацивање личне одговорности многим је „угодније“ неголи евангелистичко самосвесно преузимање одговорности. Реслер сматра да католичанска тежња за заједницом одговара евангелистичком наглашавању слободе личности. Овај начин посматрања католичанског типа црквености је очигледно доста стереотипан и не узима у обзир савремене тенденције. Имајући у виду природу и обим књиге јасно је да је аутор морао прибећи мањим уопштавањима, али би експликација обележја два типа црквености требала бити диференциранија и објективнија.

У седмом поглављу (стр. 118–144) Реслер сужава тематику разликовања католичанског и евангелистичког типа црквености и концентрише се на конкретне доктринарне разлике између Римокатоличке и Евангелистичке Цркве. Већ на старту аутор добро примећује да у суштини свих доктринарних разлика ове две Цркве

² Види Rössler, *Evangelisch – Katholisch*, 85: „Die Wahrheit hat Vorrang etwa vor der Einheit der Kirche.“

стоји еклисиолошка проблематика, односно различито поимање Цркве, црквених служби, црквене јерархије и светих Тајни. Као суштинске, конститутивне елементе Римокатоличке Цркве аутор наводи епископално устројство, Апостолско прејемство, Евхаристијску службу и седам светих Тајни. Према евангелистичкој теологији Црква је сабрање верних и конституише се на месту проповедања Речи Божије. Библија и проповед могу притом да заузму критичку позицију у односу на конкретни облик црквеног устројства. Очигледно је да у евангелистичком еклисиолошком концепту Библија и проповед Речи Божије чине конститутивни елемент Цркве, док су сви остали еклисиолошки елементи секундарног карактера.

При разматрању еклисиолошких разлика Реслер се у благо критичком тону односи према римском схватању да је Римокатоличка Црква једина „Црква“, односно да поседује пуноћу благодати, док све остале цркве и црквене заједнице, које не заједничаре са Римским епископом, поседују само неке елементе црквености. Аутор овде улази у тумачење модерне римокатоличке еклисиологије на основу докумената Другога ватиканског концила (посебно декрета *Unitatis redintegratio* и догматске конституције *Lumen gentium*). Такође бави се и римокатоличким поимањем осталих хришћанских конфесија и деноминација, при чему посебну пажњу посвећује критеријумима римокатоличког диференцирања „(једне) Цркве“, „цркви“ и „црквених заједница“.

Као алтернативу римокатоличком схватању да се благодат и истина у Римокатоличкој Цркви налазе у пуноћи а у осталим црквама и црквеним заједницама само фрагментарно аутор супроставља евангелистички (и уопштено реформаторски) став да се само у Христу налази пуноћи истине, благодати и познања (стр. 122–123). Сходно томе ни једна црква не може полагати право на пуноћу истине. Римокатоличка Црква не оспорава чињеницу да је у Христу пуноћа истине, али она, на основу учења о Цркви као Телу Христовом, сматра да партиципира у Христовој истини и благодати. Овакав приступ темељи се на новозаветној слици Христа као Главе и Цркве као Тела Христовог, односно Цркве као *Christus prolongatus*. Ова слика представља основу римокатоличког учења о Цркви као мистичном Телу Христовом (*corpus Christi mysticum*), формулисаном у енциклици *Mystici corporis* из 29. јуна 1943. године. Реслер објашњава да реформаторска теологија овај однос „Христос као Глава – Црква као Тело“ наравно прихвата, али ипак на основу Павлових посланица истиче разлику између Христа и Цркве – схваћене као васељенске заједнице свих верујућих у свим конфесијама и деноминацијама. Евангелистичка Црква прави наине суштинско разликовање између појединачне цркве као институције и невидљиве Цркве тј. духовне заједнице свих верујућих која ни пошто није еквивалентна једној појединачној цркви, већ се налази у свим конфесијама и деноминацијама.

Аутор наводи да најупадљивију разлику између Римокатоличке и Евангелистичке Цркве представља догма о јурисдикцијском примату и непогрешивости папе, и то *iure divino*. Будући да ове догме немају никаквог библијског утемељења оне су као такве за реформаторске цркве (као уосталом и за Православну) апсолутно неприхватљиве. За Римокатоличку Цркву папска непогрешивост има доктринарно утемељење у непогрешивости саме Цркве као мистичног Тела Христовог. Међу-

тим, из евангелистичке перспективе Црква као заједница верних није непогрешива, већ је напротив грешна и потребује спасење, као и сами њени чланови.

Након излагања суштинских еклисиолошких разлика Реслер кратко разматра различито схватање улоге свештенослужитеља у Цркви као и различито разумевање саме природе свештенослужитељске службе. Док су у Римокатоличкој Цркви јерархијски поредак и свештенослужитељска овлашћења прецизно одређени, у протестантским црквама јерархијска овлашћења нису ствар догматско-канонских одредби и може да их (у нужди) преузме сваки верник, полазећи од учења о „општем свештенству свих верних у Цркви“. Тако, богослужбени поредак у Евангелистичкој Цркви представља ствар интерног договора конкретне заједнице. Ипак, по питањима светотајинске теологије могуће је формулисати заједничке римокатоличке и евангелистичке ставове, док са друге стране у питањима поштовања Пресвете Богородице или црквеног отпуштања грехова мишљења ове две Цркве остају супростављена.

У осмом поглављу (стр. 145–155) аутор после експликације комплекснијих теолошких тема прелази на упоредну анализу духовности, односно практиковане побожности, која је последица унутрашњег и личног доживљаја хришћанског учења. Реслер не подвлачи оштру црту између римокатоличке и евангелистичке побожности, будући да постоје заједнички елементи (нпр. медитација) присутни у обе традиције. Међутим, сам напомиње да је римокатоличка духовност више еклисијалног карактера и манифестује се у црквеним обредима и службама (свете Тајне), док је евангелистичка побожност, сходно темељном теолошком концепту, оријентисана на Библију тј. на проучавање и свакодневну медитацију библијске поруке, тако да су сакраментале пројаве секундарног карактера. Овде аутор сажето и садржајно описује читав спектар пројава римокатоличке и евангелистичке духовности (богослужење, ходочашће, приватна молитва, социјално-друштвени ангажман, монаштво), заједно са њиховим теоријским основама. Такође, упадљиво је да је православној духовности посвећена већа пажња, неголи што је то случај у другим поглављима књиге.

Ако је Реслер у претходном делу књиге тежио конфесионалној дистанци, онда у деветом поглављу (стр. 156–165) дефинитивно (свесно?) напушта тај принцип и теми екуменских односа приступа из типично евангелистичке перспективе. Наглашавајући неопходност заједништва свих хришћана аутор сматра да је реалистичан модел заједничарења „помирљива различитост“, тј. међусобно признавање свих конфесија и деноминација као истинских делова једне Цркве Христове. Ова „помирљива различитост“ укључивала би: а) консензус по основним доктринарним питањима; б) могућност евхаристијског заједничарења или чак саслуживања; в) међусобно признавање јерархијских служби. Реслер притом не заговара институционално јединство и идентичност теолошких концепција јер би то било могуће постићи само по цену укидања (ограничавања) слободе, већ сматра да свакој заједници треба омогућити задржавање карактеристичних елемената, који не противрече темељном доктринарном консензусу. Своју теорију екуменског јединства аутор карактерише као „евангелистичко католичанство“, чији би саставни елементи били и евангелистички и католичански аспекти црквености (Хришћанства). Овај еку-

менски концепт (очигледно се ради о моделу Светског савеза цркава) полази од претпоставке да све конфесије и деноминације партиципирају у Истини и да фрагментарно поседују елементе изворног хришћанског учења, али да га ни једна заједница не поседује у пуноћи. Због тога поједина (периферна) учења неких конфесија не смеју бити апсолутизирана нити међусобне разлике у поимању појединих питања требају бити препрека хришћанском јединству. Реслер овде очигледно излаже своје сопствено, професионално условљено, становиште. Обзиром на тематику и структуру овог дела за очекивати би било да аутор изложи и римокатоличке принципе и перспективе екуменског дијалога. Међутим Реслер ипак пропушта да изложи римокатоличко становиште и да компаративном анализом римокатоличког и евангелистичког становишта укаже на потенцијални заједнички именоватељ, односно полазну основу екуменског дијалога.

Сажимајући преглед комплетне књиге неопходно је дати пар примедби. Уопштено говорећи, књига представља добар и актуелан преглед сличности, разлика и екуменских перспектива Римокатоличке и Евангелистичке Цркве. Концепцијски посматрано, остаје нејасна циљна група ове књиге. Терминологија и начин приступа проблематици претпостављају солидно познавање теологије, тако да дело вероватно није намењено широј читалачкој публици. Будући дакле да циљну групу представљају академски теолози или научници сродних дисциплина, било би пожељно да је аутор при писању користио комплетан научни апарат и да излагање појединих теза није остало на нивоу општег.

Бављење проблематиком овог дела претпостављало би у идеалном случају професионалну дистанцу у експликацији доктринарних и практичних сличности и разлика између Римокатоличке и Евангелистичке Цркве. У већем делу књиге аутор очигледно успешно настоји да заузме један такав непристрасан став и да проблематику посматра из неутралне перспективе. Међутим, у карактеризацији појединих (посебно) доктринарних тема пројављује се протестантска перспектива римокатоличке теологије и праксе. Тако нпр. аутор прилично стереотипно и пластично диференцира када каже да евангелистичка духовност подстиче непосредан однос верника са Богом, док римокатоличка истиче однос верника са Црквом. Такође, са тврдњом да академска теологија у Римокатоличкој Цркви пре свега служи и помаже официјелну јерахију (стр. 68) тешко да би се сложио било који римокатолички научник. Конкретну негацију ове Реслерове тврдње представља актуелни „Меморандум професора теологије о кризи Католичке Цркве“, у коме професори католичке теологије захтевају свеобухватне промене у Цркви. Овај Меморандум је тренутно потписало више од половине професора католичких теолошких факултета са немачког говорног подручја.

Имајући у виду тематику књиге јасно је да православна теологија и духовност не представљају фокус интересовања аутора. Међутим, при разматрању католичанског и евангелистичког типа црквености Реслер се ипак периферно бави Православном Црквом, сврставајући је у конфесије католичанског типа. Иако на основу задатих критеријума ова систематизација није погрешна, пожељна би била озбиљнија анализа ове диференцијације. Поред непорецивих сличности и аналогичности еклисиолошки концепти Римокатоличке и Православне Цркве ипак нису

идентични, као што би се могло помислити на основу ауторовог излагања. Реслер превиђа да сходно актуелној официјелној римокатоличкој теологији изложеној у официјелном Објашњењу *Dominus Iesus* (6. август 2000.) и у „Одговору на питања о неким аспектима учења о Цркви“ (29. јун 2007.) Конгрегације за доктрину вере Православна Црква не бива названа „Црквом“ већ „локалном Црквом“ („Teil-“, или „Ortskirche“), што указује на битну разлику у еклисиологијама ове две Цркве.

Такође, поједине тврдње, као што је теза да је поштовање икона представљало повод расколу из 1054. године (стр. 150), захтевају или детаљнију аргументацију или упућивање на релевантан извор односно литературу. Реслер уосталом у књизи понавља тезе које су дио протестантског теолошког миљеа, те вероватно због тога читаоц остаје ускраћен за аргументацију самих теза. Проблем настаје када такви ставови буду искоришћени као премисе за даљу експликацију појединих тема, као што је то случај у поглављу о екуменским перспективама.

У позитивне аспекте дела свакако треба убројати сажет преглед реформаторских заједница и њихових учења које је аутор изнео током излагања главних тема. Такође, релативно честа су цитирања извора (официјелних докумената и саопштења) што доприноси аутентичности текста. Реслерова књига је у сваком случају вредна пажње и представља добар увод у актуелну слику односа Римокатоличке и Евангелистичке Цркве и у основе протестантске теологије. Чињеница да је књига у шест година доживела пет издања свакако говори у прилог томе.